

zaPAU

Małpa z brzytwą

- czyli dlaczego w Polsce nie będzie Nobla w dziedzinie nauki

Brzytwa jest narzędziem przydatnym przy goleniu, ale jako zabawka w ręku małpy może prowadzić do poważnych konsekwencji. Dlatego w niewielu ogrodach zoologicznych małpy do łapy brzytwy dostają. Ale jest taki ogród, pomiędzy Odrą a Bugiem, gdzie dzieje się inaczej.

Nobla nie będzie, bo jacyś urzędnicy (często z naukowym tytułem) dowiedzieli się, że istnieje system oceny czasopism naukowych bazujący na ich współczynniku oddziaływania („Impact factor” – IF) i postanowili go zastosować jako miernik oceny pracy instytucji naukowych i indywidualnych badaczy. To, co ma sens w przypadku czasopism, nie ma go w pozostałych dwóch przypadkach, ale system jest w Polsce stosowany od lat i jest to *pure nonsense*.

Nie będzie Nobla, bo jakiś inny urzędnik zdecydował, że w Polsce, aby kupić odczynnik, trzeba stosować system przetargów publicznych.

Polski badacz imieniem Jan dokonał ważnego odkrycia i chciał je opublikować. Tutaj wpadł w łapy pierwszego urzędnika z MNiSW. Polska jest takim skansenem, gdzie bardziej opłaca się publikowanie przeciętnych prac w dobrych czasopismach (o wysokim IF) niż dobrych w czasopismach o IF niższym – wypada się wtedy lepiej w rankingach ministerialnych i dostaje więcej pieniędzy na badania. Po latach takiej narzuconej przez ministerstwo „impaktomanii”, nikt (no, prawie nikt) już w Polsce nie mówi: „dobry uczonec, bo ma ważne, ciekawe prace”, tylko raczej mówi: „dobry uczonec, bo publikuje w dobrych czasopismach”. Te lub podobne nonsensy słyszy się nagminnie, nawet z dostojnych profesorskich ust. Jan zatem wysłał pracę do renomowanego periodyku o bardzo wysokim IF i czekał na recenzję. Tak się składa, że w owym czasopiśmie wiele recenzji pisał John, który pracował w tej samej, co Jan dziedzinie. John zaproponował Janowi kilka dodatkowych eksperymentów, co podniosłoby elegancję wyników i znaczenie

pracy, a sam zintensyfikował swoje badania. Jan recenzję dostał, zaklął szpetnie, ale ponieważ trudno się było z tą recenzją nie zgodzić, postanowił zrobić dodatkowy eksperyment, wpadając w łapy następnego urzędnika, tym razem z Ministerstwa Finansów. W Polsce funkcjonuje system zamówień publicznych. Ma on sens, jeżeli chodzi o zakup cementu, buraków cukrowych czy spinaczy biurowych, ale jest czystą bzdurą w nauce. Gdyby taki system wprowadzić w Formule I, zawodnicy ścigaliby się pojazdami w rodzaju mały fiat, trabant czy syrena, a Formuła przestałaby istnieć lata temu. Jan, by zakupić odczynnik, musiał uruchomić system przetargu, a czas biegł nieubłaganie. Jan wiedział, że właściwie działa odczynnik z firmy A, ale dostał tańszy z firmy B, zaklął po raz drugi i zrobił doświadczenie, z którego nic nie wyszło. Biorąc pod uwagę, że koszt odczynnika stanowił 10% kosztu całości badania, budżetowi państwa eksperyment Jana przyniósł 100% straty, a Jan wkrótce przeczytał pracę Johna bardzo podobną do tego, co robił sam. Zaklął wtedy po raz trzeci, a po raz czwarty kilka lat później, gdy Johnowi wręczano Nagrodę Nobla za odkrycie, którego Jan dokonał nieco wcześniej, ale go nie opublikował.

Opisane tu dwa nonsensy utrudniają prace naukowców, a jest ich więcej. Wynikiem głośno wprowadzanej „reformy” nauki jest fakt, że instytuty PAN-owskie, nawet te najlepsze w kraju, nie dostały w tym roku pieniędzy na tzw. badania własne, a bez nich postęp w nauce nie jest możliwy. Wydaje się, że pomoc nauce może już tylko akt obywatelskiego nieposłuszeństwa w rodzaju sprawy ACTA, nazwijmy go ruchem PAT (Pomóż Akademii Teraz). Tylko czy zatomizowane środowisko naukowe (uczelnie państwowe vs. prywatne, PAN vs. instytuty resortowe, nauki ścisłe vs. humanistyka) będzie na to stać?

ANDRZEJ PILC

PAUza Akademicka – www.pauza.krakow.pl – tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności i środowiska naukowego.

Rada Redakcyjna: Magdalena Bajer, Andrzej Białas, Aleksander Koj, Janusz Limon, Ewa Lipska, Stanisław Rodziński, Piotr Sztompka, Jerzy Vetulani, Marta Wyka, Jerzy Wyrozumski, Jakub Zakrzewski, Franciszek Ziejka.

Redakcja: Andrzej Białas – redaktor naczelny; Andrzej Kobos, Marian Nowy – redaktorzy; Adam Korpak – grafika; Anna Michalewicz – dyrektor administracyjny; Witold Brzoskowski – fotokład; Wydawnictwo PAU – konsultacje.

Adres do korespondencji: Polska Akademia Umiejętności, 31–016 Kraków, ul. Sławkowska 17; e-mail: pauza@pau.krakow.pl

Oczekujemy na artykuły do 6 000 znaków (ze spacjami) i ilustracje w formacie JPEG o rozdzielczości 300 dpi. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania artykułów i korespondencji oraz zaopatrywania ich własnymi tytułami. Artykułów niezamówionych redakcja nie zwraca.